

Małgorzata Syrek

<https://orcid.org/0000-0001-7810-7463>

<https://doi.org/10.18778/8220-940-2.13>

malgorzata.syrek@edu.uni.lodz.pl

Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej
i Logopedii, Zakład Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej,
ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź

TRENING STRATEGII KOMUNIKACYJNYCH Z WYKORZYSTANIEM WARSZTATÓW Z DOCIEKAŃ FILOZOFICZNYCH

Słowa kluczowe: strategie komunikacyjne, podejście interakcyjne, komunikacja, język polski jako obcy, warsztaty z dociekań filozoficznych

Streszczenie. Strategie komunikacyjne zostały przedstawione w myśl podejścia interakcyjnego. W artykule znajdują się odniesienia do badań anglosaskich oraz polskich. Celem jest zaprezentowanie badań przeprowadzonych w obrębie warsztatów komunikacyjnych. Warsztaty z dociekań filozoficznych zostały opisane jako element wykorzystywany podczas treningu strategii komunikacyjnych.

1. WSTĘP

W sytuacji, gdy język nabywany stanowi dla uczącego się głównie narzędzie komunikacyjne, niezwykle ważne jest doskonalenie kompetencji komunikacyjnych. Narzędziami, które wydają się szczególnie istotne w perspektywie chęci pozostania czynnym uczestnikiem komunikacji w języku obcym, są strategie komunikacyjne (SK). Artykuł służy przedstawieniu metody nazywanej: warsztaty z dociekań filozoficznych i jej zastosowaniu w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Tak zakreślony cel wykracza poza ramy krótkiego artykułu. Z tego powodu w niniejszym tekście skoncentrowano się jedynie na omówieniu wyników pojedynczego badania, które przeprowadzono z wykorzystaniem wspomnianej metody w kontekście treningu SK.

Wielu badaczy próbowało określić stopień przynależności SK do zjawisk lingwistycznych, psychologicznych czy społecznych. Publikacje, które dotyczą klasyfikacji SK, powstały przede wszystkim na gruncie angielskojęzycznym. Jedną z nich – o charakterze interakcyjnym – wyróżnia unik, parafrazę, transfer, prośbę o pomoc oraz mimikę z gestami (Tarone 1977). Kolejna poszerza wykaz o strategię przewidującą czas na zaplanowanie wypowiedzi lub przypomnienie sobie środków językowych – te wszystkie strategie podzielono na dwie grupy: uniku i kompensacyjne (Dörnyei 1995). Klasyfikacja o charakterze psycholingwistycznym wyróżnia dwie grupy strategii: konceptualne (analityczne, holistyczne) i językowe (transfer, kreatywność morfologiczna). W najszerszej klasyfikacji wymieniono trzy główne grupy: strategie bezpośrednie (np. omówienie), interakcyjne (np. prośba o wyjaśnienie), pośrednie (np. wypełniacze) (Dörnyei, Scott 1997). Na gruncie polskim, w wyniku badań empirycznych przeprowadzonych wśród dzieci azjatyckich, zaproponowano model, w którym podzielono SK na trzy grupy: strategie upraszczania, unikania i osiągnięć (Żurek, Molik-Kubak 2013).

Przeglądając prace poświęcone strategiom komunikacyjnym, można wyodrębnić także kilka głównych podejść badawczych: psycholingwistyczne (m.in. Białystok 1990), interakcyjne (Varadi 1973; Tarone 1977, 2005), pragmatyczno-dyskursywne (np. Clennell 1995) czy pedagogiczne (Faucette 2001). Przedmiotem zainteresowania zwolenników podejścia psycholingwistycznego są działania kompensacyjne uczących się, które zmierzają do realizacji niewerbalnego planu wypowiedzi. Koncentrują się one na procesach kognitywnych, które leżą u podstaw użycia strategii. W podejściu pragmatyczno-dyskursywnym duże znaczenie ma negocjowanie znaczeń przez rozmówców w określonym kontekście sytuacyjnym, natomiast w podejściu pedagogicznym określa się techniki nauczania strategii komunikacyjnych oraz ich efektywność w nauczaniu i uczeniu się języka obcego.

Warto zaznaczyć, że strategie komunikacyjne różnią się znacząco od strategii uczenia się – są to określone sposoby radzenia sobie z deficytami językowymi, a także mobilizowania własnych zasobów językowych podczas porozumiewania się z rozmówcą (Coste et al. 2003). Występują one również u rodzimych użytkowników języka. W dokumencie *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie* (Coste et al. 2003) wyróżnia się strategie: produktywne i receptywne, werbalne i niewerbalne, interakcyjne i mediacyjne oraz unikania i osiągnięć.

2. STRATEGIE KOMUNIKACYJNE W PODEJŚCIU INTERAKCYJNYM

Podejście interakcyjne podkreśla dynamiczny charakter interakcji między nadawcą i odbiorcą, a także ujmuje strategie komunikacyjne jako zachowania językowe stosowane przez uczącego się danego języka, by przekazać odpowiednio swoją intencję komunikacyjną rozmówcy. W tym ujęciu SK służą rozwiązywaniu problemów i podnoszą efektywność komunikacji. Interakcjonisci – w kontekście badań empirycznych – wykorzystują istniejące przedmioty, zakładają obecność rozmówcy oraz to, że uczestnikami interakcji mogą być osoby zróżnicowane pod względem narodowościowym. Punktem odniesienia jest dla nich przede wszystkim język docelowy – uznają oni potrzebę treningu strategii komunikacyjnych.

3. WARSZTATY Z DOCIEKAŃ FILOZOFICZNYCH

Warsztaty z dociekań filozoficznych (WDF) to metoda edukacyjna stworzona przez Aldonę Pobjewską w celu uzupełnienia współczesnych metod kształcenia o taką, która będzie rozwijać umiejętność samodzielnego myślenia i kompetencje prospołeczne. Ma ona służyć „wyrabianiu u ich uczestników umiejętności, motywacji oraz poznawczych i społecznych postaw związanych z uzyskaniem intelektualnej i moralnej samodzielności” (Pobjewska 2019, s. 15).

Jest to modyfikacja projektu Matthew Lipmana „Filozofia dla dzieci”. Uzupełniono w niej tok zajęć – wzmocniono warsztatowy charakter spotkań, wprowadzając dodatkowe etapy: rozpoczynający zajęcia „lo-dolamacz” oraz kończącą je ewaluację. Nie naruszono trzonu metody, bowiem tworzą go: realizacja materiału inicjującego dociekania, zbieranie problemów i pytań, do których zainspirował on uczestników, wybór problemu do dociekań, same dociekania i zakończenie zajęć (Pobjewska 2019, s. 116).

Za szczególnie istotne elementy dla treningu SK, kształtowane przez WDF, można uznać:

- zdolność operowania posiadaną wiedzą (umiejętność syntezy, analizy, wnioskowania),
- sprawność w formułowaniu i argumentowaniu własnego stanowiska oraz odwagę w wyrażaniu go, [...]
- wiarę we własne możliwości intelektualne i wzmocnienie poczucia własnej wartości,

- śmiałość w tworzeniu rozwiązań teoretycznych (w rozwiązywaniu problemów), [...]
- wyobraźnię, kreatywność, innowacyjność (co redukuje stereotypowość myślenia),
- otwartość na inność, empatię i tolerancję (Pobojewska 2019, s. 15–16).

Cechą dodatnią WDF jest fakt, że kształcą one wszystkich w podobnym stopniu, nie tylko bardziej uzdolnionych czy bardziej aktywnych uczestników zajęć. Pomaga to znieść edukacyjne nierówności. Ponadto metoda ta uatrakcyjnia zajęcia i polepsza atmosferę w grupie (Pobojewska 2019). Twórczyni zaznacza, że WDF

można wykorzystywać na wszystkich poziomach nauczania od przedszkola do uniwersytetu trzeciego wieku, we wszystkich typach szkół i uczelni, jak też w innych placówkach edukacyjnych czy wychowawczych. [...] Można prowadzić tą metodą zarówno odrębne lekcje, jak i używać tylko jej elementów. [...] [WDF] są metodą prowadzenia zajęć, która łączy filozofowanie z zasadami warsztatowej pracy z grupą. Splecenie ich skutkuje odejściem od tradycyjnego schematu komunikacji: nie przebiega ona bowiem na linii nauczyciel–uczeń, lecz pomiędzy wszystkimi uczestnikami zajęć (Pobojewska 2019, s. 17).

Ponadto WDF mogą odbywać się w formie otwartej, kiedy uczestnicy są naprowadzani na główny temat, a także w formie zamkniętej, kiedy temat jest im narzucony. Przedstawiona w artykule propozycja jest bliższa zamkniętej formie warsztatów.

Aby uczestnicy nawiązali między sobą bezpośrednie, autentyczne relacje, w warsztatach powinno wziąć udział od 12 do 20 osób. Poniżej przedstawiono kolejne etapy zajęć WDF (Pobojewska 2019, s. 191).

1. Przygotowanie sali – należy zadbać, by pomieszczenie nie było zbyt małe i aby można było ustawić krąg z krzesel; warto także wyznaczyć przestrzeń na działania indywidualne czy gry związane z przebiegiem zajęć. W omawianej tu sytuacji dydaktycznej punkt ten nie był realizowany ze względu na zdalny charakter warsztatów.
2. „Lodołamacz” – stanowi rozgrzewkę, wprowadzenie do zajęć warsztatowych. To krótkie ćwiczenie, które powinno zaangażować uczestników mentalnie, fizycznie i emocjonalnie. Należy zadbać o jego bezpretensjonalny charakter. Funkcja, którą powinien pełnić, to zmniejszenie dystansu między uczestnikami warsztatów, a także między nimi oraz prowadzącym.
3. Realizacja materiału do dociekań – „inspiracją do dociekań są przygotowane przez prowadzącego ćwiczenia, teksty, materiały ikoniczne (obrazy, ilustracje, filmy, zdjęcia, pocztówki itp.) czy fonograficzne (np. piosenki). Mają one zainspirować uczestników do formułowania pytań i problemów natury filozoficznej, jak też zachęcić ich do poszukiwania na nie odpowiedzi” (Pobo-

jewska 2019, s. 196). Ćwiczenia mają stanowić inspirację do filozoficznych rozważań nad rzeczywistością. Powinny unaoczniać jeden lub więcej problemów. Jeżeli mają charakter zadaniowy – są grą lub są zabawne – mogą także pełnić funkcję „lodołamacza”.

4. Zbieranie pytań i problemów – na tym etapie zajęć prowadzący prosi grupę o zgłaszanie pytań i problemów zainspirowanych materiałem przedstawionym do dociekań. Należy zwrócić uwagę, że nie chodzi tutaj o pytania „do tekstu” czy „do ćwiczenia”, ale o takie, do których odsyła ich materiał (nie muszą być bezpośrednio związane z materiałem). Mają być pytaniami badawczymi lub poszukiwawczymi. Uczestnicy wykorzystują tutaj myślenie pytajne – pytający, zanim sformułuje i wypowie nowe pytanie badawcze, skupia uwagę na jakimś fragmencie świata, który wywołuje w nim dysonans. Prowadzący zachęca do zgłaszania pytań, ale nie ponagla, szanuje chwile milczenia będące przestrzenią na zastanowienie się i elementem zachęcającym dla osób nieśmiałych. Proponowane pytania należy zapisać na dobrze widocznym arkuszu, „nie wykluczając nawet tych żartobliwych czy banalnych” (Pobojewska 2019, s. 208). Kiedy na arkuszu zostaną zapisane już wszystkie proponowane pytania, należy pogrupować je tematycznie razem z uczestnikami zajęć.
5. Wybór tematu dociekań – przebiega w sposób demokratyczny. Należy głośno i wyraźnie przeczytać wszystkie pytania (lub grupy pytań) zgłoszone przez uczestników, a następnie poprosić, by każdy wybrał sobie jedno zawierające problem, o którym chciałby rozmawiać w dalszej części zajęć. Prowadzący lub osoba wyznaczona przeprowadza głosowanie: czyta kolejno każde pytanie i liczy głosy. Wyłonione pytanie należy zapisać na odrębnym arkuszu, widocznym dla wszystkich uczestników zajęć.
6. Dociekania filozoficzne – dialog prowadzony przez uczestników jest sednem WDF. Rozmowę inicjuje osoba, która jest autorem pytania. Należy poprosić, by przedstawiła wątpliwości czy przemyślenia, które skłoniły ją do podjęcia tego problemu. Istotne jest również, że „zgodnie z zasadą autentyczności wypowiedzi kartą przetargową mogą być wyłącznie własne poglądy i argumenty rozmówców, nie zaś powoływanie się na jakiegokolwiek uznane osoby czy stanowiska. [...] Nie ma natomiast przeszkód, aby w rozmowie wykorzystywać wiedzę zaczerpniętą z dowolnych, znanych danej osobie źródeł i przetwarzać ją na własny użytek” (Pobojewska 2019, s. 211). Rolą prowadzącego jest dbanie o klimat zajęć, o nieużywanie blokad komunikacyjnych, a także parafrazowanie wypowiedzi uczestników, by sprawdzić, czy ich

intencje są odpowiednio rozumiane. Jego ingerencja nie powinna przyjąć jednak formy krytyki – warto, by zamiast tego zadawał pytania skłaniające do namysłu nad daną kwestią.

7. Zakończenie warsztatu – „również na tym etapie zajęć prowadzący nie przedstawia, nawet nie sugeruje, «prawidłowego» rozwiązania poruszanych zagadnień” (Pobojewska 2019, s. 223). Należy dalej otwierać problem, tzn. pokazać jego nowy aspekt lub postawić znak zapytania przy rezultatach, do których doszła grupa. Podczas przygotowywania zajęć należy opracować kilka prawdopodobnych wersji zakończenia. Można zadać pytanie, które w nowy sposób naświetli zagadnienie poruszone w dociekaniach. Innym sposobem zakończenia zajęć jest zebranie efektów przeprowadzonych dociekań. Powierza się je uczestnikom i przeprowadza na kolejnych zajęciach w formie refleksji jednego ochotnika, wspólnego namysłu całej grupy lub pracy w mniejszych zespołach. Pomaga to w utrwaleniu wiedzy.
8. Ewaluacja – daje uczestnikom możliwość oceny warsztatów, a prowadzącemu możliwość uzyskania wiedzy potrzebnej do dostrzeżenia i skorygowania swoich błędów. Respondenci powinni być anonimowi – mogą ocenić zajęcia, pisząc na kartce konkretną liczbę lub zaznaczając ją na tarczy stworzonej przez prowadzącego. W trybie online można wykorzystać program MS Forms (umożliwia anonimowe udzielenie odpowiedzi po wylogowaniu z konta).

4. OPIS BADANIA – CEL, METODY, MIEJSCE, CZAS, UCZESTNICY, PRZEBIEG OGÓLNY

Celem cyklu badań, które przeprowadzono na potrzeby rozprawy doktorskiej, jest stworzenie programu treningu strategii komunikacyjnych, który pomoże uczącym się języka polskiego jako obcego (jpjo) w większym stopniu posługiwać się wspomnianymi strategiami, a tym samym udoskonalić kompetencje komunikacyjne.

Na przełomie sierpnia i września 2021 roku wykonano badanie mające sprawdzić, czy trening strategii komunikacyjnych przeprowadzony z wykorzystaniem autorskich ćwiczeń komunikacyjnych oraz narzędzia nazywanego warsztatami z dociekań filozoficznych wpływa na częstotliwość wykorzystywania SK w formie pisemnej. Odkonano się ono w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego (SJPdC) w trybie zdalnym, z wykorzystaniem programów Microsoft Forms, Microsoft Teams i Microsoft PowerPoint.

Na początku oraz na końcu badania uczestnicy wypełniali ankiety pisemne. W jego trakcie natomiast wykonywali autorskie ćwiczenia komunikacyjne podczas dziewięćdziesięciminutowych warsztatów, a także uzupełniali karty pracy. W warsztatach w sumie wzięło udział 77 cudzoziemców podzielonych na grupy (dla każdej grupy odbyły się osobne warsztaty). Przed wykonywaniem ćwiczeń 37 osób wypełniło ankietę, natomiast po nich – 20 osób. Osoby, które wypełniły ją przed WK, pochodziły z Bośni i Hercegowiny, Chorwacji, Serbii, Meksyku, Kazachstanu, Turcji, Chin, Indii, Indonezji, Rosji i Ukrainy (17 na 37 uczestników z dwóch ostatnich krajów) i miały od 17 do 46 lat. Czas nauki języka polskiego był zróżnicowany, ponieważ w grupach na podstawowym poziomie można było znaleźć osoby uczące się od dwóch tygodni, a na poziomie średnio zaawansowanym lub zaawansowanym – uczące się od roku do trzech lub sześciu lat (1 osoba). Z języków obcych zwykle znali angielski, rosyjski i chiński. Nikt nie posiadał rodziców polskiego pochodzenia. Uczestnicy wypełniający ankietę po WK pochodzili z Węgier, Serbii, Rumunii, Niemiec, Chin, Tadżykistanu, Czech, Chorwacji, Indonezji, Węgier. Dane dotyczące wieku i znajomości języków, a także długości uczenia się języka polskiego są podobne do przedstawionych w grupie przed WK.

Istotne było, aby uzyskać odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jak trening strategii komunikacyjnych przeprowadzony podczas warsztatów z mówienia wpływa na strategie komunikacyjne wykorzystywane w piśmie?
2. Jakich strategii komunikacyjnych używają badani w ankietach przed warsztatami i po warsztatach?
3. Czy używanie konkretnych strategii zależy od kraju pochodzenia badanego?

5. PRZEBIEG WARSZTATÓW

Warsztaty przeprowadzone dla każdej grupy trwały 90 minut. Pierwsza połowa była prowadzona z wykorzystaniem metody warsztatów z dociekań filozoficznych, a druga była poświęcona ćwiczeniom doskonalącym strategię komunikacyjną. Zajęcia były prowadzone z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej, która zawierała informacje i ćwiczenia umieszczone na kartach pracy wysłanych wcześniej uczestnikom. Tematem głównym była siła człowieka. Na początku wyjaśniono krótko, czym są WDF, a także SK.

Funkcję „lodołamacza” pełniły dwa pierwsze ćwiczenia sformułowane jako pytania. Jak wspomniano, większość cudzoziemców należała do słowiańskiej grupy językowej i zwykle mieli oni za sobą pewne doświadczenia związane z uczeniem się języka polskiego. Dzięki temu można było najpierw zastanowić się, co oznacza pojęcie ‘siła człowieka’, a następnie zdecydować, które z przedstawionych zdjęć ilustrują to zagadnienie i dlaczego. W tej fazie wprowadzono także dwa słowa: ‘odwaga’ oraz ‘ciekawość’. Były one zilustrowane obrazem lwa i wiewiórki zaglądającej w teleobiektyw. Te dwa słowa również były dopasowywane do fotografii.

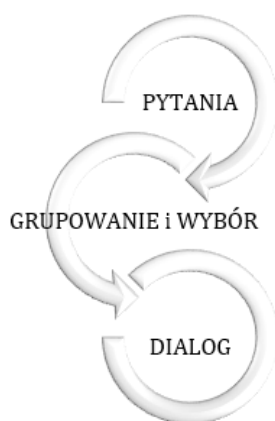
Materiał do dociekań stanowiły te same zdjęcia, z którymi cudzoziemcy mieli kontakt podczas „lodołamacza”. Uczestnicy zostali zapytani, do jakich pytań inspirują te zdjęcia. Podano także przykłady, żeby zilustrować, że należy podejść do tej kwestii w sposób problemowy. Były to:

- Czy człowiek powinien być jak mrówka?
- Czy siła dotyczy tylko ludzi?

Początkowo stosowano wersje odpowiednie dla poziomu początku i średnio zaawansowanego. Zauważono jednak, że – po pierwsze – nie wszyscy potrzebują przykładów, a po drugie – czasami sugerowały one, iż należy wybrać pytanie, które najbardziej komuś odpowiada, nie zaś podawać własne propozycje. Wspomniane spostrzeżenia były niezależne od poziomu językowego uczestników – to znaczy, że czasami formułowanie pytań dla osób na poziomie początkującym stanowiło łatwiejsze zadanie niż dla innych na poziomach wyższych.

Zanim przystąpiono do zbierania pytań, przedstawiono prosty schemat ilustrujący, na czym będą polegały dalsze działania (schemat 1).

Schemat 1. Trzon warsztatów z dociekań filozoficznych

Źródło: opracowanie własne

Następnie uczestnicy podzielili się swoimi pytaniami, które zapisało w dokumencie widocznym na udostępnionym ekranie. Po upewnieniu się, że wszystkie słowa są zrozumiałe, zaczęto wspólnie grupować pytania, które były do siebie podobne, a następnie – drogą głosowania – wybrano te, które stanowiły punkt wyjścia do dialogu.

Poniżej podano pytania wybrane w poszczególnych grupach:

- Czy zaspokojenie ciekawości daje odwagę? Skąd przychodzi siła człowieka, skąd się bierze w jego umyśle?
- Jak zmienić swoje życie, żeby było interesujące? Czy zawsze robimy to, co nas interesuje?
- Czy nasza moc jest ograniczona i czy istnieje granica naszych możliwości? Kto wyznacza, co jest możliwe?
- Czy siłę można trenować? Czy są różne rodzaje siły? Czy odwaga i ciekawość są ze sobą połączone?
- Jak zyskać siłę?
- Czy odwaga naprawdę może pokonać wszelki strach? Dlaczego ludzie uprawiają sporty ekstremalne?
- Dlaczego ludzie muszą być silni? Czy silni ludzie odnoszą większe sukcesy?
- Czy człowiek może szukać swojej siły w górach? Czy możliwa jest harmonia między naturą a ludźmi?
- Dlaczego ludzie boją się starości? Czy siła dotyczy tylko młodych ludzi, czy też starszych?

Zakończenie połowy zajęć z wykorzystaniem warsztatów z dociekań filozoficznych stanowiło zwykle pytanie otwarte, dotyczące presji związanej z siłą mentalną lub fizyczną; ewaluację – ćwiczenia polegające na odpowiedzi na pytania o najbardziej potrzebne słowa i zwroty spośród zanotowanych, a także o to, co było nowe dla każdego uczestnika w poruszanym temacie.

Zajęcia służyły nie tylko doskonaleniu kompetencji komunikacyjnych, lecz także rozwijaniu wiedzy o Polsce przez zaznajamianie z sylwetkami znanych Polek. W drugiej części, wykorzystując hasłowe informacje i zdjęcia, przedstawiono Martynę Wojciechowską oraz Elżbietę Dzikowską. Szczególnie zwrócono uwagę na prowadzony przez Martynę Wojciechowską w serwisie YouTube kanał „Dalej”, ponieważ ćwiczenia zostały przygotowane z wykorzystaniem pierwszego opublikowanego na nim filmiku (którego bohaterką jest Elżbieta Dzikowska).

Podczas zajęć wykorzystano fragment (<http> 1) od 9:03 do 11:03. Na początku uczestnicy obejrzel go i zanotowali słowa, które rozumieją oraz które są dla nich ciekawe. Następnie musieli wykonać ćwiczenie, w którym łączyli podane wyrazy z filmu z ich synonimami i parafrazami

– było to pierwsze zetknięcie ze strategiami komunikacyjnymi. W kolejnym zadaniu należało wykorzystać słowa zapisane podczas pierwszego oglądania filmu i znaleźć do nich synonimy, a także dopisać parafrazy. Dla ułatwienia pokazano, w jaki sposób można korzystać z internetowego *Wielkiego słownika języka polskiego* (<http 2>), a także internetowego *Słownika języka polskiego PWN* (<http 3>).

Zestaw 1. Ćwiczenia doskonalące wykorzystywanie parafrazy i synonimu

VIII. STRATEGIE KOMUNIKACYJNE. Proszę połączyć słowa lub wyrażenia z wywiadu z ich synonimami i parafrazami.

STRATEGIE KOMUNIKACYJNE			
SŁOWO		SYNONIM	PARAFRAZA
sprawić, że	A)	paka	kara, w której zabiera się wolność człowiekowi
więzienie	B)	–	dziedzina wiedzy o języku, literaturze i kulturze Chin
ruszyć	C)	wystartować	zacząć coś robić
sinologia	D)	spowodować	być przyczyną czegoś

Wskazówka: Można wykorzystać słownik www.wsjp.pl lub www.sjp.pwn.pl

IX. STRATEGIE KOMUNIKACYJNE. Proszę napisać słowa, które wypisał/-a Pan/-i w ćwiczeniu VII. Jak wytłumaczyć je za pomocą synonimów i parafrazy? Można wykorzystać słownik [wsjp.pl](http://www.wsjp.pl) lub [sjp.pwn.pl](http://www.sjp.pwn.pl) Proszę uzupełnić tabelę swoimi przykładami.

STRATEGIE KOMUNIKACYJNE			
SŁOWO		SYNONIM	PARAFRAZA
.....	A)		
.....	B)		
.....	C)		
.....	D)		

Źródło: opracowanie własne

Do wykonania było także ćwiczenie, w którym trzeba było uzupełnić fragmenty wywiadu wyrażeniami z ramki. Później uczestnicy mieli ponowny kontakt z parafrazą – musieli połączyć wyrażenia z ich zamiennikami. Ćwiczenie bazowało na tych samych fragmentach wywiadu.

Zestaw 2. Ćwiczenia doskonalące wykorzystywanie parafrazy

X. Który fragment pasuje? – proszę obejrzeć fragment [9:03–11:03] i uzupełnić dialogi wyrażeniami z ramki.

A.

- Umówmy się, Międzyrzec Podlaski to nie było centrum świata, tak?
- No, prowincja, prowincja...
- No więc co takiego, Elżbieto, było w tobie, co sprawiło, że? Wielki świat.

B.

- [...] ale się nie udało, dlatego że... Czy mam o tym powiedzieć, dlaczego?
- Wiesz co, najciekawsze dla mnie jest szesnastolatka w ogóle poszła na studia.

C.

- I pomyślałam, że może tam mnie przyjmą – mimo mojej przeszłości politycznej, bo już wtedy miałam przeszłość polityczną, byłam w organizacji antykomunistycznej,
- W wieku piętnastu lat?
- W wieku właśnie piętnastu lat poszłam na Zamek Lubelski do więzienia [...]

1. siedziałam pół roku w więzieniu
2. jeszcze jest trudniejszy kierunek
3. miałaś w ogóle odwagę w ten świat ruszyć
4. jak to się stało, że

Parafraza to jedna ze strategii komunikacyjnych.

XI. STRATEGIE KOMUNIKACYJNE. Proszę połączyć słowa lub wyrażenia z wywiadu z ich parafrazami.

– Ale... Czy ta ciekawość sprawiła, że dziewczyna, młoda dziewczyna – szesnastoletnia – wyjechała z Międzyrzecza Podlaskiego na studia do wielkiego świata. Opuściła Międzyrzec Podlaski [...]

– No więc co takiego, Elżbieto, było w tobie, co sprawiło, że miałaś w ogóle odwagę w ten świat ruszyć? Wielki świat. [...]

– Wiesz co, najciekawsze dla mnie jest jak to się stało, że szesnastolatka w ogóle poszła na studia.

– I to na takie, bo myślę, że nikt w moim Międzyrzeczu Podlaskim nie wiedział, co to jest sinologia. [...]

– ...bo już wtedy miałam przeszłość polityczną, byłam w organizacji antykomunistycznej, siedziałam pół roku w więzieniu.

– W wieku piętnastu lat?

– W wieku właśnie piętnastu lat poszłam na Zamek Lubelski do więzienia, gdzie Niemcy rozstrzelali mego ojca. I dlatego też nikt nie przypuszczał w mojej rodzinie, że ja się dostanę na studia.

Zestaw 2 (cd.)

wyjechała z Międzyrzecza Podlaskiego	interesuje mnie najbardziej
siedziałam pół roku w więzieniu	nie pomyślał nawet
ruszyć w ten świat	zacząć jeździć po świecie
nie przypuszczał	
byłam pół roku w pace	najciekawsze dla mnie

Źródło: opracowanie własne

Na zakończenie zajęć wykorzystano ćwiczenie polegające na wymienieniu jak największej liczby słów z minionych zajęć, które kojarzą się z przedstawionymi fotografiami. Wykorzystano przy tym inne zdjęcia niż wcześniej podczas WDF.

Zestaw 3. Ćwiczenia wykorzystane podczas ewaluacji

XII. Jakie słowa kojarzą się Panu/-i z tymi zdjęciami? Proszę napisać.

.....

.....

.....

.....

.....

Zestaw 3 (cd.)

Źródło: opracowanie własne

6. ANALIZA ANKIET

Ankiety zostały przeprowadzone, by sprawdzić, czy i jakich strategii komunikacyjnych w piśmie używają obcokrajowcy, a także by pomóc określić, czy warsztaty z mówienia wpływają na częstotliwość stosowania SK. Formularze do wypełnienia zostały stworzone w programie Microsoft Forms z wykorzystaniem opcji ‘sekcja’ oraz – przy pytaniach – ‘wybór’ i ‘tekst’.

Przed warsztatami ankietę podzielono na dwa poziomy: początkujący i średnio zaawansowany. Uczestnicy byli przypisani do grup w zależności od poziomu, który określono po przeprowadzeniu testu plasującego przez SJPdC. W każdej ankiecie umieszczono pytania o dane osobowe, a także o 10 słów (w schemacie umożliwiającym sprawdzenie sposobu tłumaczenia słowa) (tabela 1).

Tabela 1. Ankiety przeprowadzone przed warsztatami

Poziom A	Poziom B
DANE OSOBOWE: – pochodzenie – rok urodzenia – czas uczenia się języka polskiego – polskie pochodzenie rodziców (tak/nie) – znane języki	DANE OSOBOWE: – pochodzenie – rok urodzenia – czas uczenia się języka polskiego – polskie pochodzenie rodziców (tak/nie) – znane języki

Tabela 1 (cd.)

Poziom A	Poziom B
SŁOWA I WYRAŻENIA samochód, żołądek, fotel, pomidor, wrażliwy, wyjeżdżać na urlop, ingerować, być parą, troszczyć się, siła człowieka	SŁOWA I WYRAŻENIA adoptować, zaniedbany, dążyć do celu, odważnie, trenować, utrwalać wspomnienia z wakacji, żądać, rozpoczynać
SCHEMAT 1) Czy rozumie Pan/-i to słowo? 2) Co znaczy to słowo?	SCHEMAT 1) Czy rozumie Pan/-i to słowo? 2) Co znaczy to słowo?

Źródło: opracowanie własne

W trakcie przeprowadzenia warsztatów zauważono, że dla treningu strategii komunikacyjnych poziom językowy uczestników nie jest aż tak istotny. Z tego powodu nie wprowadzano zróżnicowania poziomu ankiet pisemnych. Po warsztatach ujednolicono arkusz i uczestnicy będący zarówno na poziomie A, jak i B zostali zapytani o te same słowa. W celu porównania danych zapytano ponownie o dane osobowe.

Tabela 2. Ankieta przeprowadzona po warsztatach

Poziomy A i B
DANE OSOBOWE: – pochodzenie – rok urodzenia – czas uczenia się języka polskiego – polskie pochodzenie rodziców (tak/nie) – znane języki
SŁOWA I WYRAŻENIA emeryt, serce, dywan, delfin, odważny, mieć w sobie odwagę, śmiałość, „podróżnicza mama”, ruszyć, wytrwałość
SCHEMAT 1) Czy rozumie Pan/-i to słowo? 2) Co znaczy to słowo?

Źródło: opracowanie własne

Przed szczegółową analizą należy zwrócić uwagę na trzy zasady, którymi kierowano się podczas weryfikacji odpowiedzi badanych:

1. Odpowiedź klasyfikuje się jako strategię komunikacyjną, mimo że forma gramatyczna nie odpowiada wyjściowej.
2. Priorytetem jest podejmowana przez ankietowanego próba udzielenia odpowiedzi, nie jej poprawność.

3. W klasyfikowaniu strategii komunikacyjnych uwzględnia się przypadki, kiedy badany zaznaczył, że nie rozumie danego słowa, a podejmuje próbę udzielenia odpowiedzi na drugie pytanie.

Warto dodać, że czasami w jednej odpowiedzi pojawiały się dwie strategie komunikacyjne.

Uczestnicy badania zostali podzieleni według odpowiedzi dotyczącej znajomości języków pięć grup [językowych]:

- grupa 1 – słowiańszczyzna wschodnia,
- grupa 2 – słowiańszczyzna południowa,
- grupa 3 – germańska,
- grupa 4 – azjatycka,
- grupa 5 – ugrofińska.

Zastosowano własną propozycję klasyfikacji SK¹. Kryterium, które ją determinuje, jest możliwość wykorzystania nazewnictwa podczas treningu SK.

6.1. ANKIETY WYPEŁNIONE PRZED WARSZTATAMI

W tabeli 3 przedstawiono dane dotyczące zastosowania konkretnych SK w ankietach pisemnych w czterech grupach językowych, które reprezentowały poziom A. Widać, że parafraza jest najczęściej wykorzystywana przez przedstawicieli słowiańszczyzny wschodniej, podobnie jak kategoria, przykład czy języki rodzime. Osoby reprezentujące słowiańszczyznę południową najczęściej używały języka angielskiego i synonimów, rzadko pojawiał się unik czy język rodzimy.

Tabela 3. Liczba zastosowań wskazanej SK w poszczególnych grupach językowych w przeliczeniu na osobę przed warsztatami – poziom A

STRATEGIA KOMUNIKACYJNA	Suma danej SK → dana SK na osobę			
	grupa 1 (6)*	grupa 2 (2)	grupa 3 (1)	grupa 4 (1)
parafraza	24 → 4	4 → 2	–	10 → 10
j. angielski	–	8 → 4	–	14 → 14
synonim	5 → 0,83	2 → 1	1 → 1	2 → 2
kategoria	4 → 0,67	–	–	–
j. rosyjski	4 → 0,66	–	–	–

¹ Klasyfikacja ta nie jest w tej chwili ostateczna, ale w toku prowadzonych badań stale podlega modyfikacjom.

Tabela 3 (cd.)

STRATEGIA KOMUNIKACYJNA	Suma danej SK → dana SK na osobę			
	grupa 1 (6)*	grupa 2 (2)	grupa 3 (1)	grupa 4 (1)
przykład	3 → 0,5	–	–	–
unik	1 → 0,17	1 → 0,5	–	–
j. serbsko-chorwacki	–	1 → 0,5	–	–

* Cyfra w nawiasie przy numerze grupy informuje o liczbie osób.

Źródło: opracowanie własne

W tabeli 4 są widoczne dane analogiczne do tych w tabeli 3, ale dotyczące poziomu B. Tutaj warto zaznaczyć, że pojawiła się też grupa ugrofińska, która najczęściej wykorzystywała parafrazę. Tym razem słowiańszczyzna południowa najczęściej używała języka angielskiego, natomiast słowiańszczyzna wschodnia nadal najczęściej wykorzystywała parafrazę.

Tabela 4. Liczba zastosowań wskazanej SK w poszczególnych grupach językowych w przeliczeniu na osobę przed warsztatami – poziom B

STRATEGIA KOMUNIKACYJNA	Suma danej SK → dana SK na osobę				
	grupa 1 (11)*	grupa 3 (2)	grupa 4 (11)	grupa 2 (2)	grupa 5 (1)
parafraza	71 → 6,45	10 → 5	36 → 3,28	4 → 2	4 → 4
przykład	5 → 0,45	2 → 1	6 → 0,55	1 → 0,5	1 → 1
synonim	15 → 1,36	3 → 1,5	24 → 2,18	3 → 1,5	3 → 3
kalka	1 → 1	–	–	–	–
j. angielski	3 → 0,27	–	15 → 1,36	3 → 1,5	1 → 1
antonim	–	–	2 → 0,18	–	–
unik	–	–	2 → 0,18	1 → 0,5	–

* Cyfra w nawiasie przy numerze grupy informuje o liczbie osób.

Źródło: opracowanie własne

W tabeli 5 widać sumę konkretnych SK dla obu poziomów językowych, używanych w danej grupie językowej, a także procent, jaki one stanowią w odniesieniu do wszystkich SK zastosowanych w ankietach pisemnych przed warsztatami. Można zauważyć, że użytkownicy języków wschodniosłowiańskich najczęściej stosowali parafrazę, a południowosłowiańskich i ugrofińskich – język angielski, z kolei grupa germańska i azjatycka – synonimy.

Powyższe dane pokazują, że najczęściej używane przez wszystkich uczestników strategie komunikacyjne to: parafraza, synonim, język angielski, a najrzadziej – unik i kategoria.

Tabela 5. Liczba zastosowań SK w poszczególnych grupach językowych w przeliczeniu na procent wszystkich SK zastosowanych w ankietach przed warsztatami – poziom A i B

	Suma danej SK → procent wszystkich SK (291)				
STRATEGIA KOMUNIKACYJNA	grupa 1	grupa 2	grupa 3	grupa 4	grupa 5
parafraza	95 → 33%	8 → 3%	14 → 5%	14 → 5%	4 → 1%
synonim	20 → 7%	5 → 2%	54 → 19%	26 → 9%	3 → 1%
j. angielski	3 → 1%	11 → 4%	–	15 → 5%	15 → 5%
przykład	8 → 3%	1 → 0%	2 → 0%	6 → 2%	1 → 0%
unik	1 → 0%	2 → 0%	–	2 → 0%	–
kategoria	4 → 1%	–	–	–	–

Źródło: opracowanie własne

6.2. ANKIETY WYPEŁNIONE PO WARSZTATACH

W tabeli 6 zaprezentowano wartości dotyczące SK stosowanych przez wszystkie pięć rodzin językowych, a także dane wskazujące na użycie SK w przeliczeniu na osobę w konkretnych grupach – dla obu poziomów językowych (A i B).

Grupa władająca słowiańszczyzną wschodnią ponownie najczęściej stosowała parafrazę, a także – co się zmieniło – kategorię. Język angielski stał się strategią komunikacyjną najczęściej wykorzystywaną przez grupę germańską, a synonim, przykład i antonim – przez grupę azjatycką.

Tabela 6. Liczba zastosowań wskazanej SK w poszczególnych grupach językowych po przeprowadzeniu warsztatów w przeliczeniu na osobę

	Suma danej SK → dana SK na osobę				
STRATEGIA KOMUNIKACYJNA	grupa 1 (8)*	grupa 2 (1)	grupa 3 (4)	grupa 4 (6)	grupa 5 (1)
parafraza	65 → 7,22	7 → 7	12 → 3	32 → 5,33	9 → 9
j. angielski	–	–	10 → 2,5	10 → 0,6	–

Tabela 6 (cd.)

	Suma danej SK → dana SK na osobę				
STRATEGIA KOMUNIKACYJNA	grupa 1 (8)*	grupa 2 (1)	grupa 3 (4)	grupa 4 (6)	grupa 5 (1)
synonim	5 → 0,56	1 → 1	2 → 0,5	5 → 0,83	–
kategoria	4 → 0,44	–	4 → 1	2 → 0,33	–
przykład	1 → 0,11	–	–	2 → 0,33	–
antonim	–	–	–	1 → 0,17	–

* Cyfra w nawiasie przy numerze grupy informuje o liczbie osób.

Źródło: opracowanie własne

W tabeli 7 przedstawiono dane analogiczne do zawartych w tabeli 5, uwzględniające informacje zebrane po warsztatach. Widać, że osoby posługujące się językami wschodniosłowiańskimi najczęściej wykorzystują parafrazę, natomiast posługujące się germańskimi i azjatyckimi – język angielski. Na tle innych SK wyróżnia się także używanie synonimów. Biorąc pod uwagę analizowane dane można zauważyć, że parafraza była stosowana najczęściej.

Tabela 7. Procent wskazanych SK w swoich grupach w stosunku do wszystkich SK zastosowanych we wszystkich grupach językowych po warsztatach – poziom A i B

	Suma danych SK → procent wszystkich SK (171)				
STRATEGIA KOMUNIKACYJNA	grupa 1	grupa 2	grupa 3	grupa 4	grupa 5
parafraza	65 → 38%	7 → 4%	12 → 7%	32 → 19%	9 → 5%
j. angielski	–	–	10 → 6%	10 → 6%	–
synonim	5 → 3%	1 → 0%	2 → 1%	5 → 3%	–
kategoria	4 → 2%	–	4 → 2%	2 → 1%	–
przykład	1 → 0%	–	–	2 → 1%	–
antonim	1 → 0%	–	–	1 → 0%	–

Źródło: opracowanie własne

7. PRZYKŁADY STRATEGII KOMUNIKACYJNYCH UCZESTNIKÓW WARSZTATÓW

Poniżej przedstawiono przykłady najczęściej stosowanych strategii komunikacyjnych (tabele 8, 9, 10), a także kilka przykładów pozostałych strategii (tabela 11). Można zauważyć, że zarówno Słowiańszczyzna wschodnia, jak i południowa, a także grupa azjatycka często stosują parafrazę, synonim czy słowa w języku angielskim. Widać tendencję do wybierania antonimów w grupie azjatyckiej, natomiast grupy ugrofińskiej i azjatycka mają skłonność do uników.

Tabela 8. Parafrazy zastosowane w ankietach pisemnych

SŁOWO/WYRAŻENIE	WYJAŚNIENIE	NARODOWOŚĆ
wyjeżdżać na urlop	„To są wakacje, dni kiedy jesteśmy wolny”	Serbia
	„znaczy czas wolny od pracy, kiedy możesz wyjechać gdzieś z rodziną lub przyjaciółmi”	Rosja
	„Pojechać na wakacje”	Ukraina
samochód	„Samochód to auto, z nim jeździmy”	Serbia
	„Jeden z środków transportu, dzięki któremu może się ruszać”	Chiny
dążyć do celu	„Może to znaczy, mam okazję, żeby pozwolić nasz cel do realizacji”	Chiny
	„Mieć cel i iść w ego kierunku”	Rosja
emeryt	„Emeryt jest osoba która pracowała a już nie pracuje”	Serbia
	„Osoby, które nie pracują w określonym wieku”	Chiny
	„wypłata wypłacana przez państwo osobom po osiągnięciu wieku emerytalnego”	Indie

Źródło: opracowanie własne

Tabela 9. Synonimy zastosowane w ankietach pisemnych

SŁOWO/WYRAŻENIE	WYJAŚNIENIE	NARODOWOŚĆ
odważnie	„bez strachu”	Rosja
	„śmiało”	Chiny
	„śmiało”	Rosja
rozpocząć	„startować”	Rosja
dążyć do celu	„szukać”	Chorwacja
podejrzany	„chytry”	Kazachstan

Źródło: opracowanie własne

Tabela 10. Słowa w języku angielskim zastosowane w ankietach pisemnych

SŁOWO/WYRAŻENIE	WYJAŚNIENIE	NARODOWOŚĆ
adoptować	„Może “adopt” po angielsku”	Chiny
odważnie	„brave”	Chiny
rozpocząć	„to start”	Kazachstan
	„zrobić coś nowego (to start)”	Ukraina

Źródło: opracowanie własne

Tabela 11. Przykłady innych strategii komunikacyjnych zastosowanych w ankietach pisemnych

STRATEGIA KOMUNIKACYJNA	SŁOWO/WYRAŻENIE	WYJAŚNIENIE	NARODOWOŚĆ
antonim	odważnie	„nie tchórzliwi”	Chiny
		„Nie przerażony”	Indonezja
unik*	rozpocząć	„I cant explain”	Turcja
	siła człowieka	„Cant explain”	Turcja
	podejrzany	„Myślę, że wiem, ale nie umiem tłumaczyć po pol- sku. (suspect)”	Węgry
przykład	odważny	„odważny jak lew”	Kazachstan

* Działanie klasyfikuję jako unik w przypadku, kiedy badany zaznaczył wcześniej, że rozumie dane słowo.

Źródło: opracowanie własne

8. WNIOSKI

Zarówno przed warsztatami, jak i po nich najczęściej stosowaną strategią komunikacyjną była parafraza. Z danych liczbowych wynika, że pojawia się ona częściej po warsztatach, co należy postrzegać pozytywnie. Można też zauważyć tendencję do częstszego stosowania synonimu (drugiej w kolejności częstotliwości występowania SK) przed warsztatami. Trzecia SK, użycie języka angielskiego, pojawiała się częściej po warsztatach, co należy postrzegać negatywnie. Tendencję tę należy obserwować w dalszych badaniach i dążyć, by częstotliwość używania języka angielskiego była mniejsza po warsztatach, ponieważ głównym celem przygotowywanego treningu SK powinno być skupienie się na strategiach wykorzystujących język polski (by jednocześnie doskonalić kompetencje komunikacyjne w języku docelowym). Można też zauważyć, że przy zastosowaniu warsztatów z dociekań filozoficznych wzrasta częstotliwość wykorzystywania SK w ankietach pisemnych. Należy to uznać za zjawisko pozytywne. Badania zmierzają w odpowiednim kierunku, aczkolwiek wymagają udoskonalenia. Podjęta próba wyznacza kierunek dalszych działań zarówno metodologicznych, jak i dydaktycznych.

BIBLIOGRAFIA PRZEDMIOTOWA

- Bialystok E., 1990, *Communication Strategies: A Psychological Analysis of Second Language Use*, Oxford.
- Clennell C., 1995, *Communication Strategies of Adult ESL Learners: A Discourse Perspective*, „Prospect”, 10 (3), s. 4–20.
- Coste D., North B., Sheils J., Trim J., 2003, *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Warszawa.
- Dörnyei Z., 1995, *On the Teachability of Communication Strategies*, „TESOL Quarterly”, 29.1, s. 55–85.
- Dörnyei Z., Scott M. L., 1997, *Review Article: Communication Strategies in a Second Language: Definitions and Taxonomies*, „Language Learning”, 47 (1), s. 173–210.
- Faucette P., 2001, *A Pedagogical Perspective on Communication Strategies: Benefits of Training and an Analysis of English Language Teaching Materials*, „Second Language Studies”, 19 (2), s. 1–40.
- Piotrowski S., 2016, *Strategie komunikacyjne, czyli jak uczący się radzą sobie z deficytami leksykalnymi w klasie języka obcego*, „Języki Obce w Szkole”, nr 1, s. 26–31.
- Pobojewska A., 2019, *Edukacja do samodzielności – warsztaty z dociekań filozoficznych. Teoria i metodyka*, Łódź.
- Tarone E., 1977, *Conscious Communication Strategies, Foreigner Talk and Repair in Interlanguage*, „Language Learning”, 30, s. 417–431.
- Tarone E., 2005, *Speaking in a second language*, [w:] E. Hinkel (red.), *The Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning*, t. 2, s. 485–502.

- Varadi T., 1973, *Strategies of Target Language Learner Communication: Message Adjustment*, „International Review of Applied Linguistics”, 18, s. 59–72.
- Żurek A., Molik-Kubak G., 2013, *Strategie komunikacyjne dzieci uczących się języka angielskiego jako obcego. Od teorii do praktyki badawczej*, [w:] A. Burzyńska-Kamieniecka, A. Libura (red.), *Sapientia Ars Vivendi. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesor Annie Dąbrowskiej*, Wrocław, s. 501–515.

NETOGRAFIA PODMIOTOWA

http 1: <https://youtu.be/dL7gOWN6yKY?t=543> [15.08.2021].

NETOGRAFIA PRZEDMIOTOWA

http 2: <https://wsjp.pl/> [15.08.2021].

http 3: <https://sjp.pwn.pl/> [15.08.2021].

TRAINING COMMUNICATION STRATEGIES USING WORKSHOPS ON PHILOSOPHICAL SEEK

Keywords: communication strategies, communication, interaction, polish as foreign language

Summary. The article is about communication strategies (SK) and more specifically about their approach in accordance with the interactive approach presented in contrast to other approaches, with reference to Anglo-Saxon and Polish researchers. The aim is to present the research carried out before and after the communication workshops, as well as to present the idea of using the philosophical inquiry workshops as a didactic method to support SK training. The text is an element that completes the research gap in the context of SK training.